

imi 3 Euro

HIKMET

ences Magazine / Year II / No.5 / March - 2014

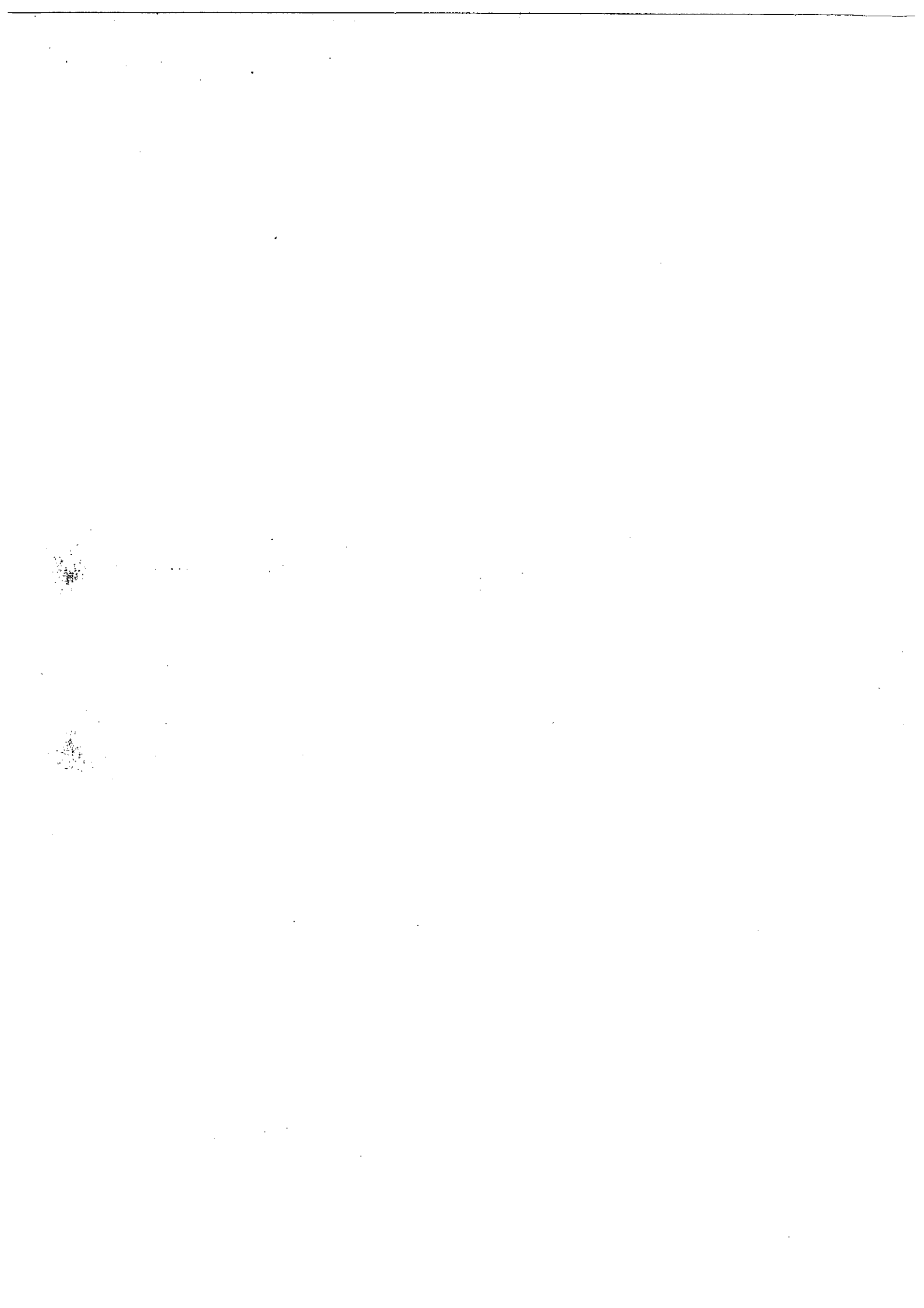

KDU 28:08(05)

HIKMET

Revistë Shkencore / Viti II / Nr.5 / Mars - 2014

HIKMET

Revistë Shkencore

Prishtinë, 2014

Revista shkencore 'Hikmet' është një publikim i specializuar i Institutit për shkencat humane 'Ibni Sina'. Revista ka si synim kryesor të informojë lexuesit shqiptarë dhe publikun e gjerë me shkencat humane në botën islame, duke përfshirë këtu studimet në fushat e islamologjisë, orientalistikës dhe studimeve krahasimtare. Për një tepër, revista synon të stimulojë studuesit shqiptarë e të huaj, që sjellin risi në fëmijtë e lartëpërmendura, me qëllim avancimin dhe ngritjen e niveleve shkencore dhe kulturore në vend. Prandaj, studuesit, kërkuesit, lektorët universitarë dhe studentët e diplomuar në kërkime të avancuara inkurajohen të dorëzojnë punimin e tyre original (të pa publikuar më parë në ndonjë revistë apo ueb – site tjetër). Artikujt duhet të shogëtohen me abstrakte, fjalët çelësia dhe mund të jenë në gjuhën shqipe, arabe, perse, turke ose angleze. Revista 'Hikmet' fiton të drejtën e autorit të artikujve që publikon, duke i njohur autorit të drejtën e botimit të tyre në organe të tjera, me kushtin që revista 'Hikmet' të referohet si publikuesi i parë i tyre.

Të drejtat për të gjithë artikujt dhe shkrimet i ruajnë autorët. Redaksia e kësaj reviste nuk mban përgjegjësi për opinionet dhe qëndrimet e shprehura dhe faktet e cituara nga autorët.

Revista 'Hikmet' pranon të gjithë shkrimet, përkthimet, intervistat dhe recensimet që janë në përputhje me botëkuptimin teorik dhe akademik të revistës. Punimet para se të botohen vlerësohen nga redaksia dhe ajo është e lirë në zgjedhjen e tyre për botim. Të gjithë punimet duhet të jenë shkencore dhe të japin citatet dhe referencat e nevojshme. Më shumë të dhëna për kriteret e paraqitjes dhe të dërgimit të artikujve për botim mund të shihni në faqen zyrtare të Institutit për shkencat humane 'Ibni Sina':

www.ibnisina-ks.com

Revista 'Hikmet' del katër herë në vit, dimër, pranverë, verë dhe vjeshtë.

Dorëshkrimet dhe fotot nuk kthehen.

Punimet dërgoni në E-maillet:

revista-hikmet@hotmail.com, revista.hikmet@yahoo.com

Boton: Institutit për shkencat humane

'Ibni Sina'

Kryeredaktor: Abdullah Rexhepi

Redaksia: Fehim Gashi, Hatixhe Ahmed, Fahredin Shehu, Hasan Azari, Luçjet Veselaj, Jahja Hondoz, Agim Abdullahu, Abdullah Rexhepi

Redaktor gjuhësor: Ajna Aliti

Sekretar i redaksisë: Senad Gushlla

Këshilli shkencor ndërkombëtar:

- Dr. William Chittick, Universiteti Shtetëror i Nju Jorkut, SHBA
- Dr. Shahram Pazouki, Instituti iranian i filozofisë, Iran
- Dr. Turgay Şafak, Universiteti Medeniçet, Turqi
- Dr. Husejnali Ghobadi, Universiteti Tarbiat Modares, Iran
- Dr. Hanan Tahoun, Universiteti i Kajros, Egjipt
- Dr. Sedad Dizdarioviç, Universiteti i Zenicës, BH
- Dr. Ahad Golizade, Instituti kërkimor ndërkombëtar "Rumi", Shqipëri
- Dr. Seid Halilović, Qendra për shkencat fetare "Kom", Serbi
- Dr. Salih Okumuş, Universiteti i Prishtinës

Pasqyra e Lëndës / Contents

Muhammed Ali Et-Tes-hiti	
Marredhëniet: Islam & Perëndim dhe detyra e muslimanëve	
Relations: Islam & the West and the duty of Muslims	9
Nexhat Ibrahim	
Autoktonia e muslimanëve në Evropë	
Autochthonousness of Muslims in Europe	21
Prof. Dr. Husejin Pëker	
Motivacioni i besimit fetar	
Religious Motivation	33
Prof. Dr. Jahja Jesribi	
Kritika dhe racionalizmi sipas Islamit	
Criticism and rationalism according to Islam	43
Prof. dr. Abdullah Hamiti & Urata Agajshi	
Interpretimi i këngës Neji të Mevlana Xhelaluddin Rrumi	
Interpretation of song Neji written by Mevlana Celaleddin Rumi	53
Annetarie Schimmel	
Junus Emre dhe poezia e tij mistike	
Yunus Emre and his mystical poetry	71
Salih Okumus & Şerafeddin Ömer	
Resit Hamadan'ın "Duygu Tutsağı" adlı eserinde yer alan "Bir Hıdrelez Günüydi"	
öyküsü üzerine bir inceleme	

Halil Inalcık	
"Gazaname"-ja e Ahmedit imbi betejën e Kosovës	
Ahmedi's 'Ghazaname' on the battle of Kosova	111
Salih Trako	
Ngjarjt para betejës së Kosovës në 'Hesht Bihishtin' e Idris Bitlisit (3)	
Events before the Battle of Kosovo in "Hesht Bihisht" of Idris Bitlisi (3)	119
Prof. Dr. Mehdi Polisi	
Adaptimet fonetike të arabizimeve në gjuhën shqipe	
Phoneticall adaptations of Arabic loanwords in Albanian language	131
MA Jahja Hondozi	
Kontributi shkencor i Hasan Kaleshit në Periodikun shkencor në Kosovë	
Scientific contribution of Prof. Hasan Kaleshi in scientific journal in Kosovo	153
Kritikë dhe recensione	
Critice & Reviews	165

**Resit Hanadan'ın "Duygu Tutsağı" adlı eserinde yer alan "Bir
Hidrelez Günüydü" öyküsü üzerine bir inceleme**

Salih Okumuş & Şerafeddin Ömer¹

Abstrakt

Në këtë artikull, autorët analizojnë tregimin "Ishte ditë Shëngjergji" (Bir Hidrelez Günüydü) të autorit turk nga Kosova, Reshit Hanadan. Ky tregim është i gjashti me rradhë në librin me tregime "Rob i ndjenjës" (Duygu Tutsağı). Reshit Hanadan në këtë tregim përshkruan jetën në fshatë, dashurinë për kafshët, buurinë, modestinë, tradhëtinë, përgojniet dhe shumë vese dhe epiteje që mund të vërehen në një fshat të shekullit të kaluar. Autorët e këtij shkrimi pasi analizojnë formën e tregimit, i qasen tematikës dhe mesazheve për lexuesit të autorit të tregimit.

Fjalë kyçe: "Ishte ditë Shëngjergji", Reshit Hanadan, ndarja.

I.Gjirja:

Resit Hanadan Kosova'da yazdığı Türkçe hikâye ve romanlarıyla tanınır. Resit Hanadan 1955 yılında Mamuşa'da doğar. İlkokulu köyünde, liseyi Prizren'de tamamladıktan sonra, Prishtine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olur. Uzun yıllar Prishtine'de çıkan "TAN" gazetesinin kültür sayfaları sorumlusu ve köşe yazarı olarak görev yapar.

1982'de "Yazgı", 1985 yılında "Duygu Tutsağı" adlı iki öykü kitabı "TAN"

¹ Assoc.Prof.Dr.: Prishtine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Kosova – Gazeteci-yazar, Başbakanlık Basın Müşaviri İğci, Kosova.

Yayınevi tarafından yayınlanır. Her iki eser de aynı yayınevi tarafından verilen "Şiireyya Yusuf Öykü Ödülü"ne layık görülür. 1989 yılında "Yıldızlı Ev" çocuk öykü kitabı çalıştığı yayınevi tarafından basılır. Bu eserle yazar Priştine Belediye Meclisi Kültür Ödülünü kazanır. 1987 yılında yayınlanan "SEL" adlı romanı Kosova'da Türkçe yayınlanan ilk romandır. Bu roman da Yugoslavya Başkanlık Divanı ödülüne layık bulunur. "Tas Yeminde Ağırır" adlı roman üçlemesi Hanadan'ın modern Kosova Türk edebiyatında önemli bir yere oturur. Hanadan bu topraklarda roman alanında eser veren ve üçlemesi yayınlanan ilk yazardır. Bu üçlemesinin ilk kitabı "Tas Yeminde Ağırır" Mayıs 2002'de yayınlanır. İkinci kitap "Başka Olun Rumi'nin Harmanı" adını taşır. "Elveda Hüdavendigar Diyar" ise, bu üçlemenin son romanı olarak Ağustos 2013'te okuyucusuyla buluşur.

Üçlemede, Osmanlı'nın bölgeden ayrılmasından sonra ortaya çıkan baskı ve adaletsizlikler ile Türkiye'ye yapılan zorunlu göçler ele alınır. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar büyük zorluklar çeken Türk ve mülsliman halk, romanların konusunu teşkil eden alın yazısıyla başbaşa kalır.

Yazarın yasadığı devir Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin dağılımından önceki son çeyreğidir. Bu zaman Türk edebiyatının gelişmesi için de oldukça elverişli bir zaman dilimidir. Denilebilir ki 1980'li yıllar, Kosova Türk edebiyatının altın çağıdır.² Bilhassa II. Dünya Savaşından sonra bölgede gittikçe gelişen Türkçe basın hayatı, modern bir Türk edebiyatının kuruluşuna gerekli olan zemini hazırlanmış ve yeni kalemler yetişmeye başlamıştır.

Sosyal ve ekonomik hayat açısından bakıldığında, dönemin Yugoslavya'sı bilgi sahibi olmayan çevrelere her ne kadar komünist bir tilke olarak algılanırsa da, aslında gayet liberal, halkın huzur ve refah içinde yaşadığı ve her yönü ile daha ziyade sosyal demokrat bir tilkeyi andırmaktadır. Doğru Avrupa 'Demir Perde' tilkelerinde vatandaşın üzerine çöken komünist rejimin baskısı, hele 1960'li yıllardan sonra Yugoslavya'da hiç bir zaman görülmez. İnsanlar kendi dini inanç ve vecibelerini rahatça yerine getirebilir. Bu yüzden eski Sovyetler Birliği'nde yaşanan halkaların karşılaştıklarıyla mukayese etmek haksızlık olur. Ancak yine de azınlık psikolojisi aydınların hallet-i ruhuyesini sarsan en büyük etkenlerden biri olur.

Erken yaşlarda annesini kaybeden yazar, içine kaplanır. Annesizlik onda derin izler bırakırken kendisini okumaya ve yazmaya verir. Hanedan'ın eserlerin-

² "TAN" Gazete Yayın Şirketi'nde 1980'li yıllarda çalışan gazeteci yazar kadrosu arasında Resit Hanadan yanı sıra, Necati Zekeriyâ, Nüret Dişo Ulku, Hasan Mercan, Emirver Baki, Arif Bozaci, Bayram İbrahim, Şeracettin Koka, Alcedin İsmail, Aziz Sehibasi, Burhan Sahit, Mahmud Kırati gibi isimler, gazetecilik görevleri yanı sıra edebiyatla uğraşan ve kitapları yayımlanan yazar ve şairlerdir. Bu dönemde "TAN" GYS'de çalışan 52 personelin aralarında 12'si şair, yazardır.

de kullandığı dil ve sözcük dağarcığı ve imge dünyası bu coğrafyadaki diğer nesir yazarlarından daha zenginidir. Bunda kısa bir süre de olsa Türkiye'de yaşamasi etkili olmuştur denilebilir.

2. Bir Hidrelez Manusinden Çıkan Ayrıntı:

"Duygu Tutuşu" kitabı, yazarın şimdiye kadar yayımladığı üç öykü kitabı arasında en önemlisi olarak görülür. Eser, 1985 yılında "TAN" Gazete Yayın Şirketi'nin Kitap Dizisi arasından çıkar. Yazar, öykülerinin çoğunu 1 kitap olarak yayımlamadan önce, "TAN" gazetesi ile "KUŞ" ve "ÇEVREN" dergilerinde yayımlar.³

"Duygu Tutuşu"na bir önsöz yazan İ. Güven Kaya, yazarın sanan ve öyküleri hakkında bazı değerlendirmeler yapar. Kaya, "Yazgı" adlı ilk öyküler kitabında görülen bazı dil ve imla hataları ile yerel dili aşırı kullanmada kaynaklanan kusurları "Duygu Tutuşu"nda tekrarlanmadığını belirtir. Ayrıca, dil daha ustaca ve oturmuş bir halde karşınıza çıkar. Eserin sağlan bir kurguya sahip olduğu gözlemlenir.⁴

Öykülerinde genellikle köy hayatını ele alan yazar, köylünün çileli yaşamını, derdlerini, sıkıntılarını ve yaşam mücadelesini anlatır. Bunu yaparken de kahramanlarını ilim, cehalet, yenilik, ilerçilik, gericilik ve aşk gibi çatışma unsurlarıyla donatır. Herşeyse rağmen hikâyelere unutulmaz hikâyelerdir.

"Bir Hidrelez Günüydü" adlı hikâye, kitabın altıncı öyküsüdür. Hikâyede köy hayatında hayvanların yeri, mertlik, dürüstlük ile sınısılık, kalıplaşık ve dedikodu sonucu vücut bulan ayrılık ele alınır. Başkahramanın taparcası, na sevdiği bir öktenzen hüznünlü ayrılışı ve sempati duyduğu komşu kızı Hatice'den de ayrıtala bileceği ihtimali, hikâyenin temel dokusunu oluşturur.

"Bir Hidrelez Günüydü" adlı hikâyenin tahlil için kısaca özeti vermek yerinde olur:

"Hikâye, Mamuşa köyünde geçmektedir. Öykünün ana teması ayrılıktır. İlkokul besinci sınıfı okuyan bir çocuğun evleninde besledikleri ve Tosun adını verdikleri boğa ile olan münasebeti ve ondan acıklı bir şekilde ayrılması anlatılır. Boganın bakımını üstlenen çocuk onunla adeta arkadaş olur, aralarında gelişen sevgi ve dostluk boganın ölümüyle büyük bir hicrana dönmüştür.

Öykü, bir Hidrelez günü başlar. Yazar, Hidreleзде köylerde yaşanabilecek bazı adetleri hikâyeye konu eder. Kızların çiçeklerden gelenk yapmaları, şarkı söylemeleri, martaal çekmeleri hikâyenin arkasına bir fon olarak yerleştirilir.

³ "TAN" Gazete yayım Şirketi, 1 Mayıs 1969 - 24 Mart 1999 tarihleri arasında, 30 yıl aralıksız Priştine'de faaliyetlerini sürdürmüştür.

⁴ İ. Güven Kaya, "Duygu Tutuşu", Önsöz, "TAN" Kitap dizisi, 1985, Priştine, s. 5.

Böylece geleneksel figürlerle zenginleştirilen hikâye, marifâlda kahramana çıkan bir ayrılık manisiyle ilerlemeye başlar.

O Hidrellez günü Tosun çayırda Hacı Husoların Karaca boğasıyla karşılaşır. Yaşça ve cüsse itibarıyla Karacadan küçük olan Tosun, kendisinden hiç beklemedik bir şekilde Karacaya güreş meydanını dar eder. Ancak Karaca sirsice arkadan gelerek saldırır. Aldığı bir boynuz darbesiyle yerde kalan Tosun bir daha kalkamaz. Memiş'in Karacanın boynuzlarına zehir sürettiği anlaşılır. Zaten tam bir yıl sonra Tosunun öldüğü yerde karaca da aniden ölür. Memiş'in ise ağzı yamullur.

Köy halkı, adeta insana yarasır bir defin merasimiyle Tosunun mezarlığın bitişiğindeki arsaya defnedir. Delikanlı her Hidrellez günü Tosunun mezarını ziyarete gider. Çelenk yapmak için kırılara çıkan kızların üç yıl sonra yine bir Hidrellez günü marifâlda çıkan aynı ayrılık manisini tekrarlamaları, delikanlı için komşu kızı Haticeden de ayrılık vaktinin geldiğini işaret eder.”

a. *Muhlevir:*

Öykü üç bölümden oluşmaktadır. Bölümler arasında zaman kırılmalarıyla geçiş sağlanır. Her bölümde farklı bir konu ön plana çıkarılır. Bunlar; Hidrellez, Tosun ve ayrılıktır. Öyküdeki bölümler ve zaman kırılmalarının gerçekleştiği noktalar üç yıldız işaretleri ile gösterilir. Yani, metnin birinci, ikinci ve üçüncü bölümleri 2 yerde konan üç yıldızla ayrılır. Ayrıca, üç yıldız ile ayrılan metnin ikinci bölümü öyküden çıkarılsa bile hikâyenin birinci ve üçüncü bölümü birleştirilerek daha kısa ve daha farklı yeni bir hikâye elde edilebilir.

Birinci bölümde Hidrellez ele alınır. Son üç yılda her Hidrellez gününün, öyküde adı geçmeyen başkahraman için ıstırap ve acı dolu geçiğine yer verilir. Hikâye, öykünün kahramanı ve adı belirtilmeyen delikanlının, taze kır çiçeklerinden derlediği bir çelengi, - üç yıl önce talihsiz bir şekilde ölen Tosun adlı boğasının ardından - köyün mezarlığının bitişiğindeki boş bir arazideki tümsek üzerine “büyük bir saygınlıkla” burakmasıyla başlar. Delikanlı her yıl aynı acıyı yeniden yaşar.

Hikâyenin devamında bir Hidrellez günü şenlikleri, köy kızlarının kırılardan taze çiçek derleyip başlarına çelenk takmaları, şarkı ve neşe içinde köylerine dönmeleri, yıyıp içmeleri, salınacak kurnaları ve eğlenmeleri anlatılır. Yazar, Hidrellez senlik ve kutlamalarını bu yöreye has bir takım özellikleriyle ortaya koymaya çalışır. Her yıl 6 Mayıs tarihinde kutlanan Hidrellez'in gelmesinden önce yapılan hazırlıkları ve kutlamaları ayrıntılarıyla anlatan yazar marifâl geleneğine de değinip öykünün dokusuna işler. Kızların Hidrellez'den bir hafta önce büyük avlu

kaplılarına salınacak asmaları, Hidrellez'den bir gün önce ise marifâl kırdukları, kutlamaların yapıldığı gün sabahın erken saatlerinde taze çiçeklerden gelenek yapmak için tef ve şarkı eşliğinde kırılara çıkıp çiçek derledikleri anlatılır. Her sene mahallenin değişik bir evinde kızların toplanıp eğlenmeleri, yemek yemeleri, şarkı söylemeleri, marifâl açmaları ve gelecekle ilgili marifâl kütünden bahıtta çıkan manileri hep birlikte okuyup eğlenmeleri öyküye bir başka renk katarken hikâyenin başlığına da tesir eder.

Gülşim'in kardeşi için marifâl kütüne bir nal koyması, uğur ya da nazar düşüncesinden kaynaklanır. Hayvanlara duyulan aşırı sevgiyi de temsil ettiği de söylenelidir. Geçen yüzyılın ikinci yarısına kadar Kosova'da evlerin dış kapılarına veya eşiklerine nal takılması bir gelenektir. Ev sakinleri nal'ın kendilerine uğur ve bereket getireceğine inanırlardı.

Öykünün arka planına bir fon olarak yerleştirilen Hidrellez şenlikleri, öyküye farklı bir hava kattırmanın yanı sıra, ileride bu yöre ile ilgili halkbilim araştırmaları yapacak araştırmacılara da tatmin edici bilgiler verecektir.

İkinci bölümde, Tosunun ölmesi anlatılır. Tosunun ölümü hikâyenin ana kırılma noktasıdır. Hikâye bu meselenin etrafında genişler kendine yeni bir yön çizer. Boğa güreşlerinin toplumsal yanlarını da ele veren hikâye, bu geleneksel etkinliğin köylerdeki yansımalarını tüm çıplaklığıyla vermeye çalışır.

Yazar bu bölümün başında geriye dönüş tekniğine başvurarak üç yıl önce cereyan eden olayı ayrıntılı bir şekilde anlatır. Adına Tosun takılıkları boğaya başkahramanın beslediği sevgi ve yakınlık, öküzlere değerini bilebilen ancak bir köy çocuğu tarafından bu kadar ayrıntılı ifade edilebilir.

Köy hayatında hayvanlara evlat muamelesinin yapıldığı başkahramanın tavır ve davranışlarıyla ifade edilir:

“...Üç yıl önceleri, işte o Hidrellez günü, tef ve türkü seslerinin ortaltığı sandığı o gün, okuldan çıktıkdan sonra her gün yaptığı gibi ilk işi ahıra uğramak, canından çok sevdiği Tosun'unu görmek olmuştu. Kapının ardındaki taze yonca demetini önüne koyarken de Tosun'un iri, sıyah gözlerini öptüvermişti. Sevda doluydu Tosun'un gözleri, bakışları ırpsıktı. Gözlerini Hatice'nin gözlerine, bakışlarını da Hatice'nin bakışlarına benzetirdi hep...” paragrafı köyü bir çocuğun hayvan ile ilişkisinin ne kadar samimi ve içli dışlı olabileceğinin en iyi göstergesidir.

Ardından Tosun'un boynuzlarını çoban bıçağıyla sıvritilen başkahraman aynı zamanda Hacı Hüso'ların o kendini beğenmiş boğasını düşünerek “Tosun artık Hacı Hüso'ların Karaca'yı yener...” diye akıldan geçirir.

⁵ Resit Hanedan, "Duygu Tusuğu", "TAN" Kitap Dizisi, Piriştine 1985, s.71

“...Taze yoncayı ağzında gevelemekle uğraşan Tosun'a “Yeneceksin Karaca'yı değil mi?” diye sormuştu elinde olmayarak. Tosun, o kara gözleriyle kendisine baktığında da “Biliyorum yeneceğimi...” demişti. Tosun yumuşak, kurumuş dilliyi yalamıştı avucunun içini. Bu paragraf da ilerde yaşanacak boğa güneşi için hazırlanan hayvana karşı beslenen sevgiyi güzel bir şekilde dile getirir.

Devamdaki bölüm de yaklaşılan bir boğa güneşi ve onun hazin sonucu için vicdan azabı çeken başkahrmanın ruhsal halinin ta derinliklerine iner:

“Hep olanlar o Hidrelez günü olmuştu. Kendisini bunun için suçlu görüyor, vicdan azabı çekiyordu. O gün anasını dinleyip de Tosun'u çayrlara götürmese ne iyi olacaktı. Anası: “Götürme, alına Tosun'u...” demişti. Ama dinlememişti anasını. Tosun'u da alıp götürmüştü çayrlara... Yol boyunca karşılaştıkları köylüler de Tosun'a gıpta ile bakmışlardı. (...) Çocuklar hemen yörelerini sarmışlar. Tosun'u seyretilmişlerdi. Hacı Hiso'ların Memiş dudak bükmüş, oradakililerin Tosun'u övmelerine, hayvan hayranı seyretelemesine içerenmişti. Öyle ya, ona göre Karaca köydeki bogaların kralıydı. Tosun da neymiş ki... Sonra herkes akşam üzere köye dönerlerken hayvanlarının başlarına takacakları çiçek çelengini hazırlamak için çiçek dermeye girişmişti. Tosun, Karaca bir an için unutulmuştu sanki.”⁷

Bir Hidrelez gününde köyün başına bela olan Karaca boğası ile Tosun karşı karşıya gelir. Yaşça ve cisse itibarıyla Karacadan daha küçük olan Tosun'un Karacayı güreşte yenmesi büyük sevinç yaratır. Ancak güreş bittikten sonra Tosun'un Karaca boğası tarafından kaleşe arkadan vurulması herkes tarafından lanetlenir. Çünkü, Tosun dışı olduğu yerden bir daha kalkamaz. Sonradan Karaca boğasının boynuzlarına sahibi Memiş tarafından zehir sürüldüğü anlaşılır. Bu görüntüsü bir şey değildir. Ancak bir yıl sonra durup dururken Karaca boğasının otlarken aniden ölmesi ile bir hilekâr ve düzenbaz olan Memiş'in ağzının yamulması da köylü tarafından “Tosun'un ahi tuttu” olarak yorumlanır. Sanki yapılan her haksızlık ve günahın zaman zaman bu dünyada da hesabının verileceği sezdirilir.

Bütün köy ineklerine musallat olan ve köydeki tüm boğaları bir yolunu bulup yarışlarda bir şekilde yenen Hacı Hiso'ların Karaca adlı boğası ve sahibi Memiş öyküde kötülüğü sembolize eder. Tosun ise henüz bir yaşında olmasına rağmen bütün Mamuşa'nın inancına göre bu kendini bilmez arzun boğaya karşı gelebilecek ve yenilecek köyde tek boğadır. Bu yüzden de Hacı Hiso'lar dışında bütün köy halkı Tosun'un galip gelmesini arzular. Ölen hayvanın derisinin yüzülmeden köy mezarlığının bitişiğindeki alana insana yakışır bir gömme merasimi ile toprağa verilmesi, ona atfedilen bu değerden kaynaklanır. Burada ayrıca

hayvan sevgisine de bir işaret vardır.

Üçüncü ve son bölümde ise telkar bir zaman sıyrılarak geriye dönmüştür ve gerçek zamana ulaşılır. Artık genç bir delikanlı olan başkahrmanın üç yıldır her Hidrelez günü, sabah erkenden kırda derlediği taze çiçeklerden yaptığı çelengi Tosun'un gönlünü dolduğu tümseğin üzerine bırakır. Öykünün sonunda daha önce marifal töreninde kahrmanına çıkan “Kale ardına pınar/ Soksan elini donar/ Yarından ayrılanın/ Elbet yitireği yazar” manisinin kızlar tarafından tekrarlanması, çok sevdiği Tosun'dan ayrılışına işaret olabileceğini düşündürür. Kalbindeki ilk kıvrımların sahibi komşu kız Hatice'nin aynı ayrılık manisini bastır, a bastıra okuması ise, yakında ikinci bir ayrılığın yaşanacağına işaret eder gibidir.⁸

b. Hikâyenin Meteryal Unsurları:

1. Şahıs kadrosu: Öyküde başkahrmanın adını vermeyen yazar, ne ilgincir ki öyküde geçen birkaç kişinin adını vermemekten çekinmez; başkahrmanın ablası Gülüşüm, Hacı Hiso, Hacı Hisoların Memiş, başkahrmanın arkadaşı Hatil ve başkahrmanın sempati duyduğu komşu kız Hatice. Yine öyküde Tosun adı verilen öküz, adeta ikinci bir başkahrman gibi anılır.

Hayvan beslemek geleneksel köy hayatı açısından önemlidir. Bilhassa evin erkeklerinden biri (dede, baba, oğul) bir öküz yavrusunu (buzagağı) dünyaya geldiği andan itibaren onun büyümesiyle ilgilenmeye başlar. Bu öyküde de yeni dünyaya gelen buzağıyla evin küçük oğlu ilgilenmeye başlar. Onu özel topladığı otlarla besler, bakar, oksar, gözlerinden öper, boynuzlarına nazır takar ve onunla bir insanla konuşur gibi sohbet eder. Yine bu köye has bir gelenek olarak, Hidrelez şenlikleri için onun boynuzlarına taze kır çiçeklerinden derlenmiş bir çelenk takmayı hayal eder. Hayvana bu kadar yakınlık ve ilgi gösteren başkahrmanın çoban buzağıyla her gün Tosun'un boynuzlarını yontup sivirtmesi, aslında onu boğa güreşi için hazırladığını sezdirir.

Başkahrmanın ablası Gülüşüm tipi öyküde, bir köy ailesinde olması gereken sağlıklı bir abla - kardeş ilişkisini ifade eder. Başkahrmanın adına bir nalı marifal kırpıtına koyan Gülüşüm, marifal inanışlarına göre gelecek bir yıl içerisinde kardeşinin falını tayin edecek bir maninin okunmasını sağlar. Kahrmanın adına okunan ayrılık manisi, onun çok yakında hem çok sevdiği Tosun'undan hem de ilgi duyduğu komşu kız Hatice'den ayrılacağına işaret eder gibidir.

⁶ Resit Hamadan, “Doysu Tınsağı”, “TAN” Kitap Dizisi, Prişine 1985, s.72

⁷ Resit Hamadan, “Doysu Tınsağı”, “TAN” Kitap Dizisi, Prişine 1985, s.73

⁸ Bu yıllarda Mamuşa da ilkokuldan mezun olan ve işe eğitimlerine aha izin verilmeleyen çocuk yaşta kızların mutlaka uygun birisiyle nişanlanması gelenek halini almıştı. Hatice'nin ayrılık manisini bastıra bastıra okunması, kendisinin de yakınlık duyduğu komşu çocuğunun elini tez ummasını, aksisi takdirde başka biriyle nişanlanabileceğinin mesajı olarak da algılanabilir.

Öyküde geçen diğer şahıslara fazla bir görev vermeyen yazar, Hacı Hüsoyların Memiş'i ve onun tüm köye rahet yüzü vermeyen Karaca adlı boğasına negatif bir rol verir. Tüm Mamuşa tarafından nefret edilen Memiş ve onun boğası, hikâyedeki çatışmayı sağlayan ana unsurdur. Memiş boğasını güreşi kazanması için her türlü hileyi yapmaktan çekinmeyen hatra bu yolda boğasının boynuzlarına zehir sütmekten korkmayan kara bir cahildir. Dikkatle bakıldığında bu çatışmanın boğalara verilen isimlere de yansıdığı görüldü. Tosun daha çok sevgi ve şefkat ifâdelerini çağırıştır. Karaca ise, karanlık, hilekar, düzenbaz ve mehamesiz anlamlarına gelir. Bu bakımdan yazar, hikâyenin merkezine yerleştirdiği bu iki isim üzerinden iyi ve kötü kavramlarını açıklamaya çalışır.

İnek ve öküzler köy ortamında bereket, güç ve bolluğun sembolüdür. Hele boğa güreşlerinde birinciliği kazanan öküz sahibinin yaşadığı gurur ve ün, kendilerinin bir yıl boyunca kabaran bir hindi misali köyde hava tınması ve böbürlenmesine vesile olur. Ayrıca yıl boyunca saygıda kusur edilmeyen bir zat olarak dolaşması da bu şampiyonluğa bağlıdır.

Boğa güreşlerinin gerçekleştirildiği tarihte 5. sınıf öğrencisi olan kahramanın, adı dahi verilmemez. Sanırım çocuk yaştaki kahramana bir ad takınması şampiyon boğanın sahibine atfedilen saygınlığı kaldıramayacağına bağlanabilir. Öykünün ilk ve son bölümünde ise başkalarından muhtemelen 8. sınıfa gitmiş olması gerekir ve sonlara doğru hikâyede ikinci kez tekrarlanan "Kale ardında pınar/Soksan elini donar/Yarından ayrılanın/Elbet yüreği yanar" manisinin ayrılık mesajını anlayacak erginlik çağına vardığı apaçaktır.

2. Zaman ve Mekan: Öykünün içeriklerinden olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir hüküme ulaşılmaz. Olayın, yazarın çocukluk/gençlik dönemlerinde cereyan etmiş olması muhtemeldir. Hata kendisinin bizzat olayın tamığı olabileceği güçlü bir ihtimaldir. Ancak yazarın bu olayı hiç görmediği, başkalarından dinlemiş olabileceği de düşünülebilir. Bunun hangisi doğrudur bilinmez. Ancak öykünün geçtiği mekan Mamuşa köyüdür ve burada hiçbir tereddüt yoktur.⁹

3. Dil ve üslup: Handan'ın eserlerinde kullandığı dil son derece sade ve arındır. Roman ve öykülerindeki kurgu sağlam bir zemine oturulmuştur. Yazar, hikâyelerinde genellikle çevresinde cereyan eden olayları ve bireyleri ele alır. Hanyatının büyük bir bölümü köyde geçen yazar, köy hayatı, gelenek ve göreneklerini yakından bilir. Köy yaşamında olup bitenleri öykü ve romanlarında işler. Olaylar da geçen bireylerin duygu, düşünce, hırs ve anlayışlarının derinliklerine usanca

⁹ Öykünün yazıldığı dönemde Mamuşa bir köydür. Alın yıl önce belediye olan köy, Kosova'da Türklerin çoğunlukta yaşadığı tek belediyedir.

iner. Zaman zaman geriye dönüş tekniğine başvurur. Bu şekilde olayların daha iyi anlaşılmasını sağlar. Yeni ile eski arasındaki kuşak çatışması ile görüş farkları, sevgi, dedikodu, cehalet, ayrılık gibi konular birçok eserinin ana konusunu oluşturur.

Başta da belirttiğimiz gibi Resit Hanadan'ın sözcük dağarcığı diğer Kosova yazarlarına göre çok daha zengindir. Sağlam bir cümle yapısı vardır. Bu öyküde de birkaç yerde başarılı bir şekilde kullandığı devrik tunceler, öyküye ayrı bir tad katar.

Ne var ki eserin elimizdeki nüshasında anlam ve ifâde düşüklüğüne yol açan bazı hataların olduğu görülmektedir. Bu hataların büyük çoğunluğunun dizgi ve baskıdan kaynaklanmış olması da muhtemeldir.¹⁰

Eserin 72. sayfasında: "Hen sivilmiş, hen de bir yandan Hacı Hüsoyların o kendini beğenmiş boğayı düşünerek 'Tosun artık Hacı Hüsoyların Karaca'yı yener...' diye düşünmüştü..." cümlesinde geçen boğayı sözcüğü yerine boğasını sözcüğünün kullanılması daha doğru olurdu.

76. Sayfada yer alan "Ardından bir yıl geçmemiş, Karaca da kendiliğinden ölüvermişti, çayırılık otlarken. Tosun'a kalılaş saldırdığı yerde." cümlelerinde gramer ve noktalama yanlışları dikkati çeker. Cümle, "Ardından bir yıl geçmeden, Karaca da çayırılıkta, Tosun'a kalılaş saldırdığı yerde kendiliğinden ölüvermişti." biçiminde yazılmalıdır.

Öykünün üç ayrı yerinde karşımıza çıkan "üç yıl önce" söz öbeği, belki de yazar tarafından bilimsel bir şekilde "üç yıl" zaman dilimini üç ayrı yerde belirterek vurgulamak arzusunun kaynağlanmış olabilir.

Öyküde birkaç yerde geçen gömünlük sözcüğü, mezarlık – kabristan anlamında kullanılmıştır. Bu 1980'li yıllarda Kosovada aydınlar arasında yaygınlaşan özütköççülük akımından kaynaklanmış olmalıdır.¹¹

69. sayfada geçen, "...Elinde taze hayıt dallarından örtülmüş sonra da kır çiçekleriyle süslenmiş çelenk vardı..." cümlesinde geçen ve bu coğrafyada yerleştiği konusunda kesin bir kayıt bulunmadığımız hayıt¹² bitkisi yerine, Hidrellezde

¹⁰ Eserin yayınlandığı dönemlerde dizgi için Linotype (kurşun edilen makineler) kullanılırdı. Mizanpaj tekniği ve dizgi işleri elle yapıldığı için dill hataları çoktu. Hatta 1973 yılında TAN Kitap Dairesinden çıkan Streyva Yusuf'un "Ali Ağâ" adlı öyküler kitabı aşırı dizgi hataları nedeniyle satışa sunulmuş ve üç kere basılmak zorunda kalmıştır. "TAN" Gazetesi ve bu gazeteyle bağlı dergilerde de görülen bu tarz teknik hatalar maalesef tüm çaba ve teblihlere rağmen önlenememiştir.

¹¹ Eskî Yugoslavya'da Türkçe yayıncılık yapan kuruluşlarda TDK ve Nurullah Ataç'ın özütköççü anlayışı dönemin gazete ve dergilerinde bir hayli rağbet görmüş, bazı yazarlar *hafta* kelimesiyle *yeftil*, *keltem* yerine *jacak* gibi kelimeleri yazılarda kullanmayı hâber saymıştı.

¹² Hayıt = ayır. Mifne çiçeğiğillirden. Akdeniz ve çevresinde yetişen mavî, beyaz veya menekçe renginde çiçekler anan, 1 – 2 m yüksekliğinde bir ağaçtır (Viles oganis – coanus). TDK, *Türkçe Sözlük*.

kızların başlarına takınları çelenkler için kullanılan taze söğüt dalları ile Hindibag çiçekleri kullanılsaydı daha yerinde olurdu.

2. Sonuç:

Bu hikâyede köy hayatında cereyan eden sosyal olaylar anlatılır. Burada anlatılanların neydeyse tamamı yazarın Mamusa'daki yaşadığı çevreden alınır. Hikâyenin küçük bir çocuğun duyguları üzerine kurulması, mehmet damarına tesir eder ve hikâyenin canlandırılmak istediği sevgi, muhabbet ve samimiyet duygularını da artırır.

Hayvan sevgisinin merkeze oturulduğu öykü, köy hayatı ve Hıdrellez senlikleriyle süslenir. Ayrılık, hile ve kalleşlik gibi diğer insani duygulara da değinilerek yazarın vermek istediği toplumsal mesaj da yerine ulaştırılır. İyilik-kötülük çevresinde yaşanan çatışma sevgi ve ayrılık duygularıyla devam eder. Yer yer dil hatalarına rastlansa da hikâyelerin sağlam bir kurguya sahip olduğu söylenebilir. Dili oldukça sade ve İstanbul Türkçesine yakındır.

Sonuç olarak, Resit Hanadan'ın şimdikiye kadar yayınladığı diğer eserleri de dikkate alındığında, kendine has bir anlatım tarzı ve üsluba sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir.

- KDU 94 (496.51).05

“Gazaname”-ja e Ahmetit mbi betejën e Kosovës

Prof. dr. Halil Inalick

Duke pasuar traditën e Leunklavusit, u keni borth studimesëve gjermanë si Friedrich Giese, Franz Taeschner, Franz Babinger dhe Paul Wittek për analizat fillostarë tekstuale-kritike të kronikave të hershme Osmane.¹

Në dijetarinë e më vonshme Perëndimore, sa i përket analizave shkencore të kronikave të hershme Osmane përfashim të vetëm bën Victor Menage, student i Paul Wittek.² Është vëshitë për të kuptuar, përse brezi i ri i Osmanologëve, veçanërisht në Angli, ku Paul Wittek dha mësimë në vitet e fundit të jetës së tij, nuk pranon dhe tërësisht beht me një anë traditën dhe misi një fushatë shqarje dhe poshtërimi ndaj Paul Wittek.³

Sot është bërë pothuajse e modës në fushën tonë, shkarikimi i traditave të hershme Osmane, thjeshtë si legjenda, pa asnjë përpjekje për të krijuar kopje të besueshme të burimeve përmes kritikës tekstuale dhe të një analize të kujdesshme. Ænë besoj se kjo tendencë është në thelb për shkak të një keqkuptimi të karakterit të veçantë të traditave të hershme Osmane. Duke iu drejtuar popullsisë të pa sofistikuar kufitare, kronika të tilla të njohura Osmane kanë përfaqësuar një kombinim të materialit epik, folklorikë dhe në të njëjtën kohë materiale historike. Detyra e historianit është që të zgjedh me kujdes materialin, dhe për të paraqitur një analizë të repretë të tekstit në dritën e burimeve bashkëkohore të krishtera, si dhe të paraqet provat e toponimeve, topografike dhe arkeologjike. Me një qasje të tillë të plotë është e mundur për të marrë një pamje njëjtë të besueshme të historisë së hershme Osmane.⁴

¹ Veçanërisht shiko, “Zum Quellen problem der ältesten Osmanischen chroniken (mit auszügen aus Neshtir)”, *Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte* 1 (1921-1922), 77-150.

² V.L. Menage, *Neshtir's History of the Ottomans: The Source and Development of the Text*, New York, Toronto: Oxford University Press 1964, see his Bibliography, IX-XII for further literature on the subject.

³ Psh-shiko C. Imber (The Ottoman Empire, Istanbul: ISIS 1990, 12: “Një shqyrtim i shkurtërve të Paul Wittek na regjionit se shkricimet e tij nuk janë më shumtë se shkricime eksescentrike, zbaline të shqyrtave të romanizmit dhe nacionalizmit Austro-Gjerman ndaj Perandorisë Osmane”.

⁴ Psh. Shiko H.I. “Osman Chazi's Siege of Nicaea and the Battle of Baphheus”, E. Zachariadou (ed.) *The Ottoman Empire*, 1300-1389, Reithymon, 1993.